HET EXPERIMENT IN DE PARAPSYCHOLOGIE

In de 19e eeuw heeft de ontwikkeling van de natuurwetenschappen, althans binnen de Europese universiteiten, een eind gemaakt aan het geloof in bovennatuurlijke verschijnselen. Alleen datgene, dat in principe rationeel te verklaren was, in het kader van natuurkundige wetten, kon als bestaand worden aanvaard.
De ironie van het lot heeft echter gewild, dat die zelfde 19e eeuw bij het grote publiek een opbloei te zien gaf van de belangstelling voor occulte verschijnselen. Aanleiding daartoe waren denkbeelden en ervaringen uit het Oosten én het uit Amerika afkomstige spiritisme. Verrichtingen van mediums en fakirs trokken de aandacht.
Daarnaast bleven er ervaringen van gewone mensen, uit alle lagen van de bevolking, die overvallen werden door wat we nu "spontane paranormale ervaringen" plegen te noemen. Bijvoorbeeld : Een tot in details kloppend visioen van een ongeval ver weg, overkomen aan een familielid. Of een bijzonder levendige droom, die nauwkeurig overeen bleek te komen met iets, dat later plaats vond, een soort voorschouw.

Enkele geleerden hadden aandacht voor deze verschijnselen en gingen niet uit van de vooropgestelde mening, dat ze wetenschappelijk onmogelijk zijn. Ze onderzochten ze zo goed mogelijk met methodieken, meegebracht uit hun eigen veld van onderzoek. Zoals Crookes, ontdekker van het element Thallium. Of Myers van wie het woord telepathie, voor gedachtenoverdracht, afkomstig is.
De heersende stemming maakte research aan een universiteit onmogelijk.
In 1882 werd daarom in Engeland de Society for Psychical Research gesticht, die zich sindsdien bezig houdt met wat Dessoir in 1889 parapsychologie zou noemen...de studie van verschijnselen, die niet in het beschrijvingsraam

van de natuurwetenschappen passen, daar de categorien ruimte, tijd en energieoverdracht voor hen niet op tot dusver aangenomen wijze geldig zijn. Dus : paranormaal- naast het normaal verklaarbare staande.

De Society begon haar werk met het verzamelen, beschrijven en ordenen van feiten, zoals ze zich spontaan in de natuur onder mensen en dieren voordoen. Ordening suggereert samenhangen, die men experimenteel moet toetsen om tot theorievorming te kunnen komen. Vanaf het begin is er in de parapsychologie geexperimenteerd. Aanvankelijk vooral met mediums, personen, die moeilijk onder wetenschappelijk verantwoorde controle gebracht kunnen worden. In de twintiger jaren van deze eeuw was een niet te overzien materiaal bijeengebracht omtrent helderziendheid,psychokinese en nog verwondelijker zaken, dat nochtans bewijskracht miste, omdat er geen betrouwbare experimentele bovenbouw bestond. Het ging er om proeven te nemen waarbij bedrog was uitgesloten, het aantal factoren waarmee men rekening moest houden zo klein mogelijk was en het resultaat statistisch viel te bewerken. De opdracht was duidelijk, de uitvoering moeilijk, omdat de parapsychologie zich buiten de universiteit had moeten ontwikkelen en men afhankelijk bleef van onderzoek, dat enkelen in hun vrije tijd konden verrrichten.

Voor de parapsychologie was het dan ook van grote betekenis toen professor Mc Dougall in 1927 Rhine in de gelegenheid stelde aan Durham University, systematisch parapsychologisch onderzoek te doen.
Ik zal mij verder beperken tot datgene, dat sindsdien experimenteel op het gebied van de helderziendheid of beter "paragnosie" verricht werd. Rhine heeft op de eerste plaats gepoogd het existentiebewijs daarvoor te leveren. Dit is hem gelukt. Hij werkte met proefpersonen, die moesten raden naar de volgorde van willekeurig samengestelde pakken kaarten met vijf verschillen-

de symbolen. Meerdere subjecten gisten zo langdurig en zo constant beter, dan volgens toeval te verwachten was, dat die toevalskans onvoorstelbaar klein werd. Het werk culmineerde in de Pearce-Pratt series. Pearce, proefpersoon van Rhine's medewerker Pratt, haalde een kaartscore met een toevalskans van 10^{20} tegen 1. Zij bevonden zâch tijdens de experimenten in verschillende gebouwen zonder de mogelijkheid van enig contact.

Anderen hebben natuurlijk gepoogd Rhine's proeven te herhalen.
Het interessantst zijn de onderzoekingen van Soal te Londen. Hij boekte ogenschijnlijk geen resultaten. Toen vond Carington het "displacement-effect". Carington liet personen, over de hele wereld verspreid, wekenlang, eenmaal per dag, op de gis, een schets maken van een tekening, die hij 's-morgens aan de muur van zijn werkkamer prikte. Willekeurig uit een woordenboek gekozen woorden werden in beeld gebracht. Hij kreeg een groot materiaal, dat op bepaalde wijze statistisch verwerkt werd. Het bleek, dat bijvoorbeeld Maandags en Dinsdags al op het doel van Woensdag gescoord werd, meer dan volgens toeval te verwachten was en evenzo nog op Donderdag en Vrijdag.
De proefpersonen scoorden dus op een doel, dat er nog niet of niet meer was: displacement. Soal keek toen zijn score-tabellen nog eens na en vond dit effect ook bij twee van zijn proefpersonen. In jarenlang herhaalde experimenten kon hij zijn eerste resultaten met hen bevestigen, maar daarmee óók die van Rhine steunen.
Goede proefpersonen van dit soort bleken echter schaars en als ze er waren, verminderden hun prestaties na verloop van tijd sterk. Naar men aannam, door de saaiheid van gisproeven met kaarten.

Na de tweede wereldoorlog gaat het onderzoek dan ook andere wegen, voornamelijk in de Verenigde Staten, waar hier en daar geld en gelegenheid beschikbaar kwamen. Hiervan noem ik:

a. Men poogt persoonlijkheidskenmerken op te sporen, die correleren met een paragnostisch vermogen. Aannemelijk is gemaakt, dat extraverten het vermogen vaker tonen dan introverten; overeenstemming over meer is er niet. Belangrijker bleek de instelling van de proefpersoon ten opzichte van het experiment, waaraan hij deelnam. Meent deze, dat onder die omstandigheden paragnosie kan worden aangetoond, dan presteert hij gemiddeld meer dan iemand, die dit niet aanneemt.

b. Men poogt fysiologische verschijnselen te vinden, die samengaan met het optreden van paragnosie. Dit blijkt een vruchtbare gedachte. Bij herhaling is nu reeds aangetoond, dat gisproeven beter verlopen op momenten, dat het electroencefalogram overwegend alfa-activitiet laat zien.
Opmerkelijk zijn verder proeven van Dean. Met een plethysmograaf, een toestel dat door een manchetje de bloedvulling van een vinger registreert, kon hij aantonen, dat een paragnostisch overgebracht emotioneel effect ook een schommeling in het bloedvolume van een vinger veroorzaakt. Deze schommeling bleef ook aantoonbaar, als een emotionele prikkel niet tot het bewustzijn doordrong. Met deze fysiologische registratie is het rendement van gisproeven aanzienlijk op te voeren.

c. Men poogt paragnosie te induceren. Met LSD en aanverwante stoffen is dit niet gelukt. Wel met hypnose; maar dit hangt ten sterkste af van de hypnotiseur. Inductie is nog het beste geslaagd in de droom, bijvoorbeeld in het Maimonides Droom Laboratorium te New York.

d. Bij spontane gevallen blijkt de emotie van de "zender" van groot belang te zijn. Moss liet daarom proefpersonen (zenders) emotionerende voorstellingen zien vergezeld van passende muziek. Onder die omstandigheden werden die voorstellingen regelmatig bewust bij ontvangers, die zich buiten zintuigelijk bereik van de zenders bevonden. Deze proeven bleken reproduceerbaar.

e. Het meest belovend is wellicht de dierproef. Muizen met gestandaardiseerde eigenschappen zijn op bestelling te krijgen, in tegenstelling tot proefpersonen.

In Frankrijk hebben Meyer en Rechensteiner in volkomen geautomatiseerde proefopstellingen aangetoond, dat muizen waarschijnlijk op paragnostisch verkregen informatie reageren.

Bij één experiment vermeden de dieren, vaker dan door toeval te verwachten was, electrische schokken, die via roosters willekeurig over de twee helften van hun bak verdeeld werden.

Bij een andere proef koos de muis veel vaker dan te verwachten was het juiste van twee handeltjes, die hem een korrel voedsel konden bezorgen, maar willekeurig geblokkeerd werden.

Paranormale fenomenen zijn niet zeldzaam. Bij een in 1960 te Amsterdam gehouden enquête bleek bijna 1% van de volwassen bevolking een belangrijke paranormale ervaring te hebben gehad. Een zo belangrijk verschijnsel verdient meer onderzoek. Vooral ook experimenteel.

De mogelijkheden daartoe heb ik in deze inleiding aangestipt.